

"LA CIUTAT DELS PERIODISTES"

A inici del segle XX, es van construir uns grups d'habitatges a Horta
i Gràcia destinats als professionals de la informació

TEXT **XAVIER MARTÍ I YLLA**
FOTOS **VICENTE PRUNA**

CAPÇALERA recupera una història força desconeguda dels periodistes catalans del primer quart de segle. Es tracta de la construcció d'una "ciutat-jardí" a Horta i Gràcia per als professionals de la informació d'aquell temps. Antoni Rovira i Virgili i Pompeu Fabra van ser alguns dels que van viure a la vuitantena de cases construïdes, les quals van rebre premis per la seva qualitat. El boom immobiliari va trastocar la idea inicial i, avui dia, queden ben pocs d'aquells habitatges.

Una fotografia mostra un grup de persones assegudes en un jardí i a un parell de nenes. S'hi intueix, més que veure's, un entorn de natura, de pau i tranquil·litat. Ella, la Teresa, n'és una. Té cinc anys. Però això ho hem sabut gairebé noranta anys després, quan en un entorn ben diferent —un pis de l'eixample barceloní— recorda que el seu pare, Antoni Rovira i Virgili, periodista i diputat al Parlament —va ser-ne vicepresident— va ocupar un dels xalets del que es va conèixer com la "Ciutat dels periodistes".

Corria l'any 1917 i la Cooperativa de Periodistas para la Construcción de Casas

LES CONSTRUCCIONS EREN HABITATGES UNIFAMILIARS QUE TENIEN PLANTA BAIXA, PIS, GOLFES I JARDÍ

Baratas, creada per bastir habitatges per a membres d'aquest col·lectiu segons l'anomenada "Llei de cases barates" de 1911, veia acomplert el seu somni: s'acabaven els tres primers edificis i ja estaven en fase de construcció altres cinc.

Totes les cases van ser promogudes per la Cooperativa i, tal com contemplava la llei, van poder comptar amb bonificacions i facilitats. La Cooperativa va començar a aixecar cases a la Mulassa i a la Font d'en Fargas (Horta) fins que, més endavant, van poder adquirir un terreny a La Salut (Gràcia) per construir-ne més.

Quedaven enrere uns anys de gestions (la influència d'aquest col·lectiu va fer augmentar el salari mínim anual que es requeria per acollir-se a la llei), reunions, projectes, burocràcia i començava una nova etapa. Aquesta i altres moltes coses és el que recorda la Teresa, que presenta l'aspecte d'una persona fràgil (té més de noranta anys), però enèrgica i dolça alhora, i amb una voluntat irreductible.

Aquest tarannà de fermesa de ben segur que és un tret heretat del pare. "El rei Alfons XIII va dir que pagava una casa, tot i que els diners van anar a parar a la Cooperativa, i va resultar que era la nostra.

Van comentar que en un viatge que faria a Barcelona ell mateix la inauguraria. I, quan ho va saber, el meu pare va dir: 'ell pot venir però jo no

hi seré!'. Finalment, van venir les infantes i les va haver de rebre la mare", recorda.

La Teresa no recorda, si bé ho sap, que el 1914, en una època d'habitatge escàs, es va crear una cooperativa els estatuts de la qual es van aprovar l'octubre de l'any següent, perquè els periodistes hi tinguessin accés i amb millors condicions. A més, era un moment en què el moviment cooperatiu tenia una forta implantació a casa nostra després d'haver tingut lloc, el 1898 i 1899, la I Assemblea de Cooperatives de Catalunya i el Congrés Català de la Cooperació, respectivament. Aquella Llei

va permetre, doncs, posar en marxa tota la maquinària burocràtica necessària per tirar endavant el projecte.

UN "CONJUNT ORGÀNIC"

El projecte, de l'arquitecte Juli Maria Fossas Martínez, se situava al límit dels barris barcelonins de Gràcia i Horta. Contemplava la construcció d'una "ciutat-jardí", on a cada parcel·la el propietari podia projectar el tipus d'edifici que volia. Eren, en finques tancades, habitatges unifamiliars, de planta baixa, pis, golfes i jardí. Com es pot suposar, aquestes cases no eren gaire barates, a diferència d'altres col·lectius que estaven agrupats en la seva respectiva cooperativa (funcionaris municipals, militars, tramviàries i ferroviaris, carregadors i descarregadors de cotó del port, empleats de Riegos y Fuerza del Ebro y Energía Eléctrica de Cataluña o del Centre Autònom de Dependents del Comerç i de la Indústria) que les edificaven en blocs o en filera.

La família de Rovira i Virgili va viure en un dels vuit xalets que es van construir en el sector de la Mulassa, al barri d'Horta, entre el passeig que portava aquest nom, i el carrer Maryland, que portava el cognom del propietari anglès que va cedir els terrenys. En l'actualitat són, respectivament, els carrers Peris Mencheta (on encara es poden veure dos habitatges, amb la torre de l'aigua) i Marqués de la Foronda, qui en el seu moment va ocupar, entre altres càrrecs, la presidència de la

AMB CASA I BARRI PROPIS

Seria a final d'octubre de 1958, acabat d'arribar de Madrid, on vaig seguir el tercer i últim curs de l'Escola Oficial de Periodisme per obtenir el títol que s'exigia per a exercir, quan per primer cop em parlaren del barri barceloní dels periodistes. Crec que fou Joan Sariol, redactor de la delegació de l'Agència EFE a Catalunya, a la qual jo m'havia integrat precàriament, qui em parlà de la plaça Sanllehy, que portava el nom de l'antic alcalde Domènec Joan Sanllehy, la família del qual havia venut uns terrenys a una cooperativa de periodistes que van urbanitzar-los. Les cases projectades, de tipus unifamiliar amb jardí, tenien un cost elevat i, per tant, els periodistes que van poder adquirir-les foren pocs, bàsicament directius, administradors de categoria i col·laboradors destacats.

El tema em va encuriosir i un matí de dia festiu em vaig acostar a la plaça Sanllehy, per a descobrir pel seu voltant carrers amb els noms de Miquel dels Sants Oliver, Albert Llanas, Josep Ixart, Joan Cortada, Teodor Baró, Miquel Badia i altres. Tot i que la majoria em sonaven, d'alguns no en sabia res, però a força de buscar vaig anar arrodonint referències, i vaig trobar que la major part de les plaques s'havien posat amb bon seny i encertat sentit d'homenatge històric. Trobo, doncs, que és oportuna i encomiable la informació que ara s'ofereix sobre aquest barri. Actualment, es troba molt canviat respecte als seus orígens, si bé queden els noms dels carrers, i això encara que sigui poc, és útil.

Josep M. Cadena

Periodista

companyia de tramvies i que va cedir un passi gratuït de transport als periodistes. Aquest grup d'habitatges es va inaugurar el 1917. "Però, a final de 1916, ja hi van anar els pares. Jo vaig néixer en aquella casa", recorda la Teresa Rovira.

Un altre grup de sis "cases barates" es va construir, entre 1917 i 1918, al sector de la Font d'en Fargues, al mateix barri.

POMPEU FABRA I ANTONI ROVIRA I VIRGILI VAN COMPRAR ALGUNS DELS HABITATGES QUE DESPRÉS EL FRANQUISME ES VA APROPIAR

Al carrer Verdi, encara es conserven les cases Altimis i Garcia-Anné, i la d'Eduard Solà ara és un edifici de pisos. Al carrer Frederic Rahola, es conserva, tot i que deteriorada, la casa Almerich, mentre que la casa Manuel Miralles va ser derruïda i la casa Pérez-Carrasco actualment és un centre d'ensenyament.

La "ciutat-jardí" s'havia d'aixecar seguint els postulats de Cebrià de Montoliu, que en 1913 havia escrit que "debe ser un centro urbano, establecido según un plan metódico, formando un conjunto orgánico, completo y autónomo, o independiente como tal de otros centros existentes, y distinguiéndose de las ciudades comunes en una mucho menor densidad de población, con el aumento correspondiente de espacios destinados a la vegetación y al cultivo".

Montoliu va importar el concepte urbanístic que havia desenvolupat l'urbanista anglès Ebenezer Howard. Aquest va treballar de reporter als Estats Units durant uns anys, on va tractar i rebre la influència de Walt Whitmann. En tornar, i mentre treballava a l'oficina de premsa del Parlament britànic —on va estar-se fins a la jubilació—, va concebre un nou estil de vida que es plasmà, el 1902, en un conegut tractat d'urbanisme (*Ciutats Jardí del demà*).

La Teresa Rovira i els seus pares, mentre vivien al grup de la Mulassa, no formaven

part d'aquell "conjunto orgánico" que Fossas va dissenyar per al barri de la Salut, tot i que (igual que el de la Font d'en Fargas) estava inspirat en aquest corrent urbanístic. El 1917, la Cooperativa de Periodistes va comprar 52.364 m² de terreny —dels quals 34.500 eren edificables— a l'aleshores alcalde de Barcelona, Carles Sanllehy Girona, i a la seva mare, Anna Girona Vidal, marquesa de Caldes de Mont-

bui i filla del banquer Manel Girona. A més, aquesta aristòcrata es va convertir en l'aval de la Cooperativa tant a l'hora de concedir un préstec

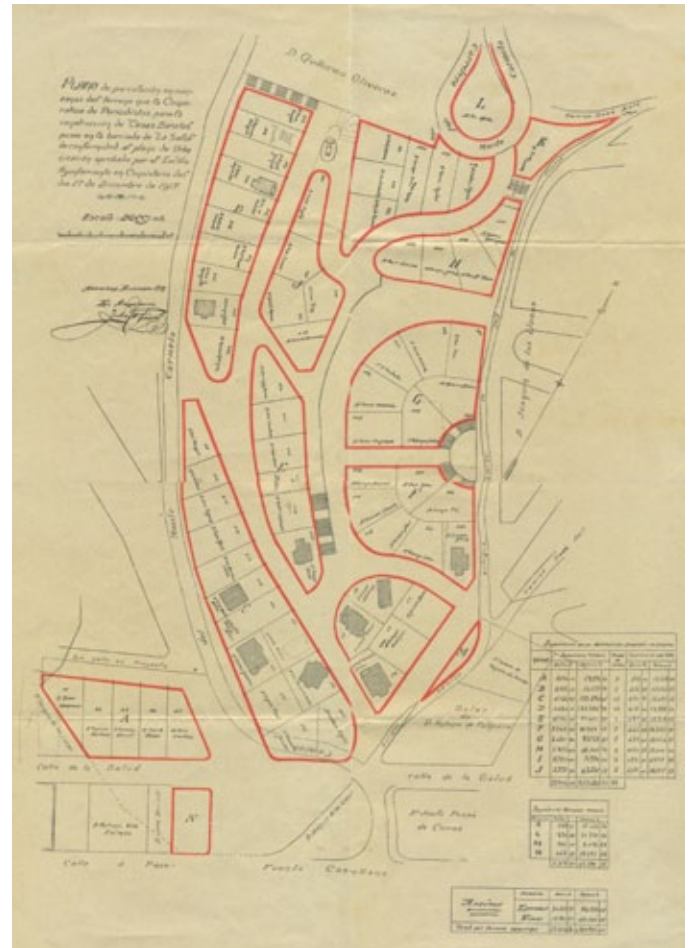
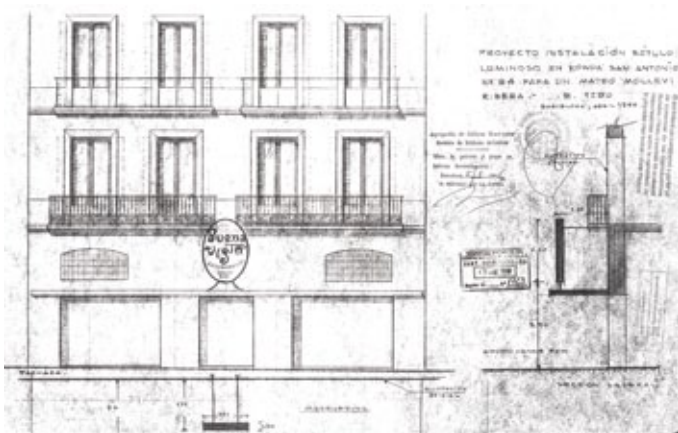
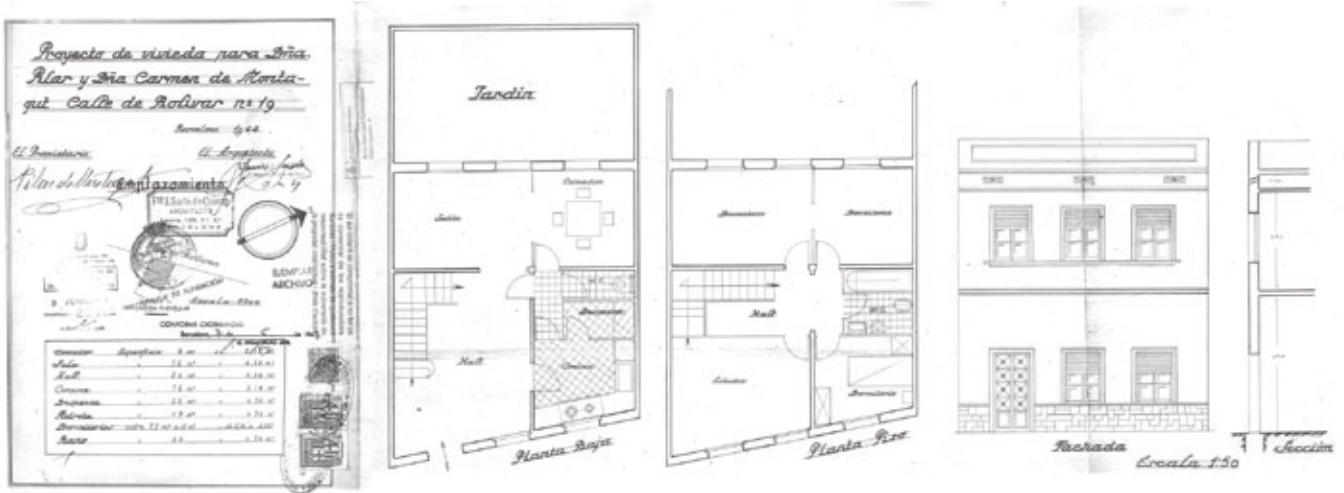
de 300.000 pessetes com en convertir-se, ella mateixa, en avaladora (amb part de les seves propietats) d'un altre de 500.000.

RITME DESIGUAL

La finca adquirida per la Cooperativa ocupava la zona compresa (segons la nomenclatura del moment) entre el carrer de la Salut —antic camí del Coll del Portell—, camí de Torre Baró, carretera del Mont Carmel i camí del Mont Carmel. La parcel·lació la va aprovar l'Ajuntament, el 1917, i comprenia 14 illes de cases amb 68 solars edificables.

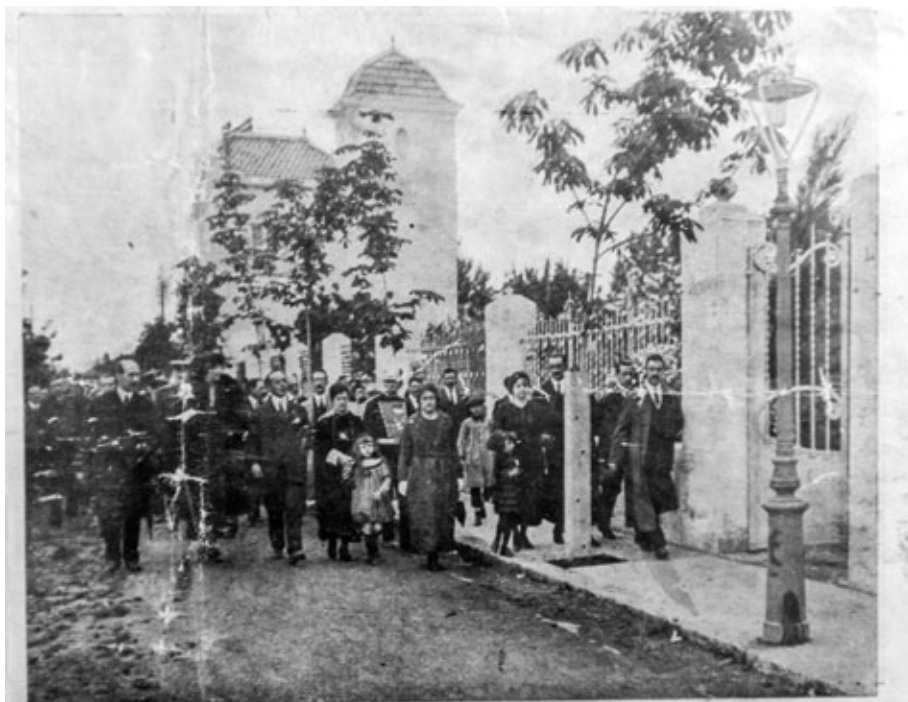
Des d'aquell any i fins el 1927, es van anar construint xalets a un ritme desigual. La Memòria de la Cooperativa de 1920 argumenta el ritme lent de la construcció per la "lucha constante con la adversidad, ora en forma de huelgas o de lock-outs interminables, ora por la inestabilidad de los precios de los jornales y de los materiales de construcción, ora por los compromisos contraídos por algunos contratistas...". La Memòria de l'any següent ja parlava de "la amable monotonía del triunfo", per referir-se a les obres d'urbanització dels grups de la Font d'en Fargas (sis xalets) i la Mulassa (vuit) i el ritme de construcció a la ciutat-jardí de la Salut (10 construïts i 14 en construcció). Finalment, a la Memòria de 1926, ja informava que "este año se han construido 27 nuevas casas que han

A les pàgines anteriors, algunes cases d'Horta de la Cooperativa de Periodistas para la Construcción de Casas Baratas, que van construir-se a la Mulassa, la Font d'en Fargues (Horta) i a la Salut (Gràcia). Aquesta última va ser la més important, ja que és on s'hi va dissenyar la ciutat-jardí. Era en uns terrenys abruptes que requeriren molta obra per a terraplanar-los. A la imatge de la dreta, un plànol de la zona amb les parcel·les i el nom del seu propietari. A dalt, plànols de dos xalets i a la imatge petita és el dibuix que va fer la cooperativa dels xalets construïts en el moment d'assistir a un congrés internacional de cases barates, a Brussel·les.

A la dreta, visita oficial a les cases d'Horta. A l'esca-
la, sense barret, Antoni Rovira i Virgili. A baix, visita
de la infanta, a la qual aquest periodista i polític no
va assistir per no rebre-la.

S. A. R. la Infanta Doña María Luisa de Orleans dirigiéndose a visitar los chalets construidos por la Cooperativa de Periodistas]

venido a enriquecer, el ya rico patrimonio
de la Cooperativa, y a hermostrar la sim-

LA CIUTAT-JARDÍ DE LA COOPERATIVA DE PERIODISTAS VA ACONSEGUIR PREMIS I RECONeixEMENTS A ESPANYA I A L'ESTRANGER

pática barriada de la Salut”.

El president de l'entitat durant els quatre
primers anys va ser Arturo F. Bono i, més
endavant, ho fou Juan José Pou de Barros.
El secretari de la Cooperativa era qui

llegia la memòria anual a l'assemblea de
socis. I és ell qui es mostra exultant en la
de 1926, la darrera
que es conserva.
Aquell any, finalitza-
va la construcció dels
darrers quatre xalets
i per això es pot es-
criure en majúscules:

“La obra de edificación se termina (...)
Poseemos importantes terrenos, en parte
de los cuales parece que se levantará un
grupo escolar, para perpetuar la memoria
del ilustre e invicto ciudadano ex alcalde

de Barcelona Don José Collaso Gil.
Nuestras amortizaciones siguen su curso
normal”. En total, doncs, es van construir
totes les cases inicialment previstes. Gaire-
bé totes dividides en tres grups (les vuit a
la Mulassa, les sis de la Font d'en Fargas i
les 65 de la ciutat-jardí de la Salut) van ser
per a periodistes.

SAQUEJOS FRANQUISTES

Una de les “victòries” aconseguides pels
gestors de l'entitat fou aconseguir que
tots els préstecs els amortitzessin els socis,
en els mateixos terminis: 25 anys. Segons
un fulletó imprès per anar a l'Exposició
Internacional de Brussel·les, a la Salut
s'edificaven sis tipus de xalets amb uns
preus que oscil·laven entre 19.000 i 33.000
pessetes. Antoni Rovira i Virgili tenia el
seu al grup de la Mulassa. “El pare la va
acabar de pagar l'any abans d'anar a l'exili.
Sort, perquè si no, no sé què hauria pas-
sat”, recorda la seva filla.

I és que, tot just després de deixar casa
seva, igual que va passar amb la del seu
veí, Pompeu Fabra, que també n'ocupava
una de la Cooperativa, va ser assaltada i
saquejada pels franquistes. Teresa Rovira
recorda com “l'any 1948, van eximir el
meu pare de cap responsabilitat política.
Però a la casa ja hi vivia una vídua de
militar amb els seus fills”. Ella va tornar el
1953 i, com a bibliotecària, es va establir a
Esparraguera. “Des d'allà em vaig preocu-
par de recuperar-la. Vaig tenir la sort que
em va tocar un tercer premi de la loteria
de Nadal i vaig poder donar els diners que
em demanava la dona per marxar”, afirma.

A la dreta, la Teresa Rovira, filla d'Antoni Rovira i Virgili, i la seva néta Maria observen una imatge familiar de l'època de la construcció dels habitatges.

A la imatge de dalt, la fotografia que la Teresa i la Maria tenen a les mans i que va ser presa en el jardí de la casa familiar. La Teresa, amb cinc anys, és la primera nena de la dreta".

La ciutat-jardí promoguda per la Cooperativa de Periodistes para la Construcció de Casas Baratas va aconseguir una gran quantitat de premis i reconeixements tant a l'Estat Espanyol com a l'estranger per la seva qualitat, tot i que el cert és que es desconeix quants periodistes, en realitat,

LA VENDA PER PART D'ALGUNS PROPIETARIS I, SOBRETOT, EL BOOM URBANÍSTIC DELS ANYS SEIXANTA VAN DESDIBUIXAR LA IDEA INICIAL

hi van anar a viure, ja que pel que sembla alguns inquilins no tenien res a veure amb la professió.

També va ser font d'inspiració per a altres institucions semblants. Certament, no es poden considerar "cases barates", encara que va ser l'única "Ciutat dels periodistes"

que el gremi ha tingut mai al nostre país, just quan a Barcelona s'havien projectat també la "Ciutat-Jardí del Tibidabo" o la "Ciutat-Jardí de Pearson", a Pedralbes, que si bé no eren per a aquests professionals sí que s'inspiraven en aquest model anglès.

Així doncs, el pas del temps —alguns propietaris se les van vendre uns anys després— i, sobretot, el boom urbanístic dels anys seixanta, vam desdibuijar la idea inicial del projecte i actualment en queden pocs d'aquells habitatges. Per això, per saber-ne més, sovint no queda més remei que tirar d'hemeroteca. Carles Soldevila escrivia, el 1925, respecte de l'habitatge d'Antoni Rovira i Virgili: "Amb la seva muller i la seva nena viu a Horta, en un xalet de la

Cooperativa de Periodistes, on no manca el trosset de jardí i la mica de galliner. Viu sobriament; l'únic luxe —si no resulta una impertinència anomenar-lo així— és una sala de bany. La cambra on treballa en Rovira no té cap al·licient. Uns prestatges de fusta de noguera plens de llibres i una taula senzilla farcida de papers. Tot plegat, no faria cap efecte en una fotografia i ens provaria que ell no té, aquell punt de preciosisme domèstic que sol ésser una característica comú a molts intel·lectuals contemporanis". Actualment, en aquella casa pagada dues vegades, hi viu la Maria, néta de la Teresa i besnéta d'aquell reconegut polític i periodista. Ç